

- ⁶⁶ Az obulusadás szokását és a X. század közepétől a temetkezésekben megjelenő nyakperec viseletét keleti kereszténység hatásának tartják. Néhány temetőben már a X. század elejétől előfordulnak, pl. Ibrány–Esbó halmon. ISTVÁNOVICS ESZTER: Ibrány–Esbó halom. *Archaeológiai Értesítő* 113. 1986. 281.; ISTVÁNOVICS ESZTER: 10-11. századi temető Ibrány–Esbó halmon. *Révész – Wolf* 1996. 25–46.; FODOR ISTVÁN (szerk.): „Őseinket felhozád...” A honfoglaló magyarság. Kiállítási katalógus. Budapest, 1996. március 16 – december 31, Magyar Nemzeti Múzeum. 145–146.
- ⁶⁷ Tettamanti 1975. 82., 106.; FÉK 83/1204. (Veszprém–Kálváriahegy), 83/1207. (Veszprém–Sashegyi szőlők). Halotti obulust 123 sírban találtak.

JUHÁSZ ÁGNES

A raguzai mindennapok egy kézműves szakma tükrében: cipőkészítők a XIII. század végén–XIV. század elején

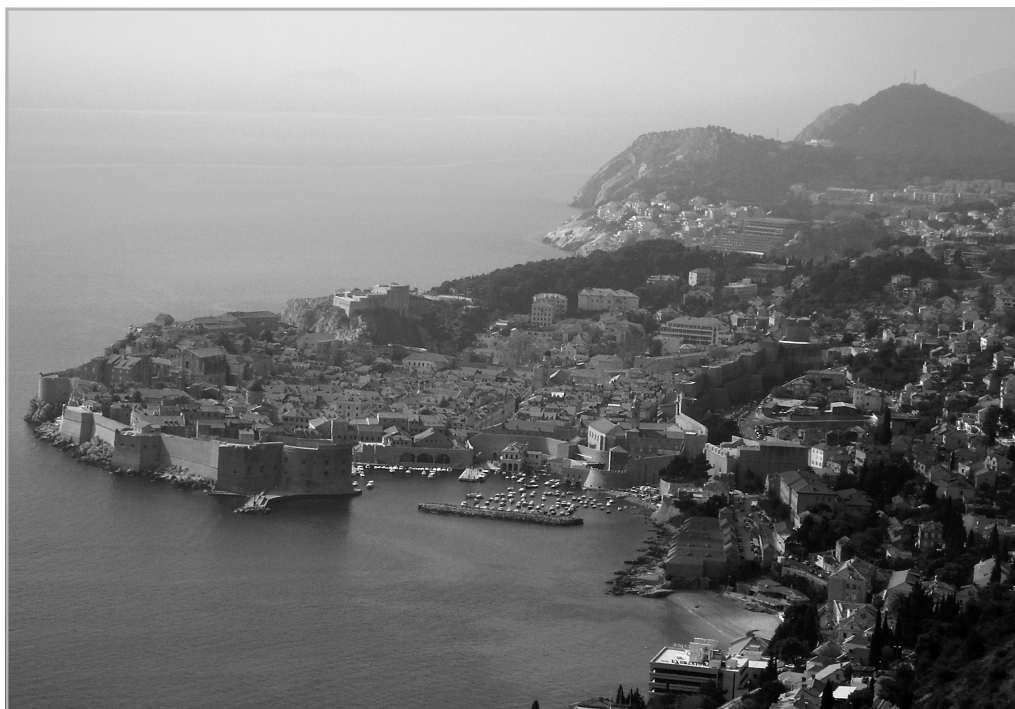

Az Adria keleti partján fekvő, kedvező földrajzi adottságokkal rendelkező dalmát város, Raguza (Dubrovnik)¹ a XII. századtól már jelentős kereskedelmi kapcsolatokkal rendelkezett (itáliai városokkal, Bizánccal, Boszniával). A város lakói igyekeztek kihasználni Raguza fekvésének előnyeit: az adriai tengeri útvonal és a balkáni kereskedelmi utak találkozását a város térségében. A raguzaiak nagy része a virágzó kereskedelemről élt, ugyanakkor számos kézműves és más szakember (ötvös, cipőkészítő, kovács, szabó, tetőfedő, asztalos, hajóács, mészáros, pék, halász, kőműves, molnár stb.) űzte tevékenységét a városban.

Raguzában a legtöbb kézműves cipőkészítéssel foglalkozott. 1278 és 1301 között számuk elérte a 86-ot, míg ugyanebben az időszakban 56 szűcs, 38 ötvös, 35 kőfaragó, 21 kovács stb. dolgozott a városban.² A cipőkészítők (*calegarius*) különböző állatbőrökből (birka, kecske, ló, ökör) cipőt, bocskort, csizmát készítettek, míg a cipészek (*zavatinus*) csak a lábbeli javításával foglalkoztak.³

A velencei fennhatóság idején (1205–1358) a XIII. század második felében indult meg a városi jogkönyv,⁴ valamint a városi és a magánszemélyek közjogi iratainak lejegyzése (1278), a XIV. század elejétől pedig a várost irányító szervek intézkedéseit is rögzítették. Raguzában fejlett volt a jogi írásbeliség, a város által alkalmazott jegyzők a város lakosainak is a rendelkezésére álltak, nemcsak a város ügyeinek rögzítése volt a feladatuk.

Mivel a cipőkészítők nagy számban jelennek meg a forrásokban, valamint magyar vonatkozások is kapcsolódnak hozzájuk ebben az időszakban, ezért áll e munka középpontjában néhány példán keresztül bemutatva a raguzai cipőkészítők élete, és így tulajdonképpen a középkori Raguza városa. A következő oldalakon a források adta lehetőségeken keresztül elevenednek meg a raguzai cipőkészítők mindennapjai egy-egy forrástípus (adás-vételi, kölcsön- és zálogszerződések, végrendeletek, bűncselekmények tanúvallomásai és ítéletei,

A TÖRTÉNELMI VÁROS NAPJAINKBAN MADÁRTÁVLTÁBÓL

RAGUZA VÁROSA ÉS TERÜELTEI A XIII. SZÁZADBAN
(LUČIĆ, J.: L'HISTOIRE DE DUBROVNIK, VOL. 2., ZÁGRÁB, 1974 TÉRKÉPE ALAPJÁN)

valamint cipőkészítő inas felfogadásáról szóló szerződések) révén, olykor kiegészítve a városi jogkönyv megfelelő részeivel.

A cipőkészítők között nem raguzai kézművesek is felbukkannak a feljegyzésekben (21 biztosan külföldi volt a tárgyalt időszakban), magyar (*ungarus*), itáliai – padovai, anconai stb. – és más dalmát városok és szigetek – Zára (*Zadar*), Spalato (*Split*) stb. – kézművesei, akik közül sokan tanulóéveiket töltötték a helyi mestereknél,⁵ mások le is telepedtek a városban és a raguzai polgárjogot is megszerezhették. A magyar megjelölés a magyar királyság területéről érkezőkre utalt, azonban a szláv keresztnév (mint például a *Radoslav*) jelzi viselőjének szláv származását.⁶

A magyar elnevezéssel bukkan fel a forrásokban *Janinus Ungarus*, *Jannes de Crano Ungarus*, valamint *Stephanus Ungarus*, *Radoslav Ungarus* és megjelenik egy *Michael* nevű cipőkészítő is, *Andreas de Ungaria* fia. Ebben az időszakban egy magyar származású kovács is élt Raguzában.⁷

Bűncselekmények

A velencei fennhatóság idején (1205–1358) a város élén a *comes* állt, akit Velencében választottak 2 évre, és akinek ugyan a befolyása az évek múlásával fokozatosan csökkent, viszont mindvégig a velencei hatalmat képviselte. A XIII. században a *comes* a Kistanáccsal együtt gyakorolta a hatalmat a városban.

A *comes* és két bíró alkotta a felsőfokú bíróságot a XIII. század második felében, akik meghallgatták az al- és felperest, a tanúkat, végül meghozták az ítéletet a városi jogkönyv rendelkezései alapján.

Janinus Ungarus cipőkészítő egy vele szemben elkövetett bűncselekményt panaszolt el 1284. október 27-én a *comes* és a két bíró előtt. Állítása szerint egy raguzai (*Dominicus Cuseç*), amikor elment hozzá a számára készített egy pár cipőért, az a személy 1 *grosso*-t⁸ kért kölcsön tőle. *Janinus* nem adott neki pénzt, ezért a raguzai a fejéhez vágott egy kaptafát, amely megsebesítette a fején. Egy szemtanú szerint az ütéstől még a vére is kiserkent a cipőkészítőnek, viszont a vádlott tanúja ezt nem látta, mert túl messze állt a cipőkészítő műhelyétől.⁹

Az ügy folytatásaként ugyanezen év novemberében a város közsolgája kihirdette, hogy *Dominicus Cuseç*nek meg kell jelennie 3 napon belül a *comes* úr előtt, hogy mentse magát az említett bűncselekmény alól, ellenkező esetben, a városi jogkönyv szerint pénzbüntetést kell fizetnie.¹⁰

Janinus Ungarus ügyében a *comes* a vádlott ellen ítélt. A *comes* 1285. májusi határozata alapján *Dominicus Cuseç*nek 8 iperpert¹¹ kellett fizetnie büntetésként a városnak, valamint további 10 és 8 iperpert a következő hónap 8. napjáig, amely meg is történt az utolsó bejegyzés szerint.¹² A Statutum, a városi jogkönyv a bántalmazásról a következőképpen rendelkezik: ha valaki kővel vagy fadarabbal sebesít meg mást, aminek következtében vért fakaszt vagy kék folt keletkezik, akkor 12 iperpert fizessen, de ha nem folyik vér, vagy nem keletkezik kék folt az ütés nyomán, akkor 6 iperper legyen a büntetése. Ha valaki nem tudta a megfelelő összegeket kifizetni, akkor botozásra és forró vassal való megbélyegzésre ítélte a jogkönyv.¹³

A vádlott tanúja említi, hogy messze állt *Janinus Ungarus* műhelyétől, azért nem látta

az eseményeket. A cipőkészítőknek Raguzában gyakran 2-3 munkahelyiségük volt. Az egyik épületnek a városfalon kívül kellett lennie és általában a tenger közelében helyezkedett el, ahol előkészítették, áztatták, majd cserzették a bőrt. Itt melegítették láncra akasztott rézüstökben a bőrcserzésre szolgáló enyvet, majd cserzették vele a bőroket. Tűzvédelmi okokból tiltotta a városi jogkönyv a város falain belüli bőrcserzést (mivel a lakóházak fából készültek), ezért végezték ezt a munkafolyamatot a városon kívül a tenger közelében. Aki a határozattal szemben cselekedett azt 25 iperperre büntették.¹⁴ A második épületük, a műhely (*statio*) a városfalon belül volt és gyakran az elkészített cipők elárúsítóhelyeként is szolgált, vagy e célra egy harmadik helyiséget is fenntartottak. Azonban leggyakrabban a cipőkészítők saját lakóházukban rendezték be műhelyeiket, ahol el is adták termékeiket.¹⁵

Jannes cipőkészítő neve 1284 augusztusában bukkan fel sértettként egy bűncselekmény kapcsán, és akit Janinus Ungarusszal egy személynek gondolnak.¹⁶ A cselekmény helyszíne egy borelárúsító hely (*taberna*) volt, ahol *Jannes* cipőkészítő bort ivott, valamint elnyerte a pénzt egy *Marinus* nevű embernek, akivel közben még tréfálkozott is. *Marinus* ezután pénzt kért borra *Jannestől*. Mivel nem teljesült a kérése, letépte és tönkretette *Jannes* övére erősített pénzeserszényét, majd pedig rátámadt, széttepte a fejfedőjét, azután pedig meg akarta ütni *Jannest*, aki védekezni próbált. A helyszínen bort fogyasztó raguzaiak közül *Martolus de Rasti* – aki később tanúvallomást is tett – próbálta megfékezni *Marinust*. A comes *Jannes* cipőkészítőt pénzbüntetésre ítélte a csúnya szavakkal kísért veszekedés miatt, *Marinus* pedig a város börtönébe került, ahonnan azonban elszökött. Nem lehet tudni, hogy megjelent-e a comes előtt 3 napon belül, hogy igazolja magát, ellenkező esetben a város törvényei szerint pénzbüntetés várt rá.¹⁷

A borkereskedelem szigorúan szabályozva volt Raguzában, a helyi szőlőtermesztők érdekei és a piac megvédeleméért, ezért a város felügyelte a borkereskedelmet. Csak meghatározott helyeken, a tabernákban, lehetett bort eladni a városban. A forgalmas helyeken (utcákon, tereken, templomok környékén) elhelyezkedő tabernákban borfogyasztásra is volt lehetőség, nemcsak a vásárlásra, sőt valószínűleg ételt is ettek itt. A taberna elé ki is lehetett ülni. Ezek a tabernák tulajdonképpen hozzátartoztak a közösségi élethez.¹⁸

Jannes de Crano Ungarus cipőkészítő 1284. augusztus 17-én tett tanúvallomást a comes és a bírák előtt. Panasza szerint a raguzai *Nichiforus de Ragnana* belépett a házába és adott neki egy pofont. A tanújának hívott személy viszont nem látta a pofonütést. A megvádolt ember, *Nichiforus de Ragnana*, vallomásában elmondja, hogy *Jannes de Crano Ungarus* 2 csizmát készített neki a megrendelésére, és azokért ment el hozzá, de a cipőkészítő nem akarta megmutatni neki a csizmákat, hanem rátámadt, és állítása szerint a cipőkészítő felesége pedig egy késsel fenyegette meg.¹⁹ Sajnos nem ismertek az ügyben hozott ítéletek. A Statutum szerint, ha valaki kézzel megüt egy másik személyt, akkor büntetésként fizetnie kell 6 iperpert, ha pedig nem tud fizetni, akkor megbotozták.²⁰

A raguzai társadalmat nemesek, nem nemesek és rabszolgák alkották. A városi jogkönyv nem tett különbséget nemes és nem nemes város lakó között, ugyanis mindkét társadalmi csoport ugyanolyan raguzai polgár volt és ez számított kiindulópontnak a jogkönyv szerint, vagyis, hogy valaki raguzai polgár-e, vagy rabszolga, vagy esetleg a városban élő külföldi.²¹ Egy nem nemes raguzai polgárnak ugyanúgy a birtokában lehetett a vagyon, a gazdagság és a vele járó befolyás, mint egy nemes raguzainak. A XIV. századtól válik fontossá a nemesi státusz, amikor már politikai hatalom is kapcsolódik a nemesi születéshez. A hasonló gazdasági helyzetű családok, személyek egymás között házasodtak. A kézművesek között is

találunk vagyonosabb embereket, ugyanakkor szegényebb mesteremberek is éltek a városban, akik általában szolgálólányt vettek feleségül. A cipőkészítők is a hozzájuk hasonló vagyoni helyzetben lévő családból választottak maguknak feleséget.²²

Szerződések cipőkészítő inasok, mesterlegények felfogadásáról

A cipőkészítő mesterség tanulóideje a források alapján 3–12 év között mozgott, amelynek letelte után, a mesterlegények, mint tanult kézművesek, a raguzai szokásoknak megfelelően a szakma műveléséhez szükséges fa- és vasszerszámokat kaptak, valamint kaptafát adott nekik a mesterük (12 mester élt a tárgyalt időszakban a városban).²³ Az inasnak elszegődést rögzítő szerződések, források általában ugyanazokat a feltételeket rögzítik: tanulóidő, a két fél kötelezettségei.

1281 szeptemberében *Stephanus Ungarus* cipőkészítő 3 évre szegődött el *Michael*hez, *Andreas de Ungaria* fiához. Ebben az esetben *Stephanus Ungarus* már mint cipőkészítő, tudását tőkeletésíteni szegődik el *Michael*hez. *Stephanus* megígéri, hogy megóvjá mesterét és annak a javait, valamint szolgálatára áll Raguzán kívül is, nemcsak a városban. A mester kötelezi magát arra, hogy hűen megtaníjtja kézműves mesterségére *Stephanus*-t, továbbá ellátja étellel, ruházattal és a megfelelő lábbelivel, a tanulóidő elteltével pedig szabad lesz, és megkapja a szakma műveléséhez szükséges eszközöket.²⁴

Radaslavus Ungarus cipőkészítő mesterhez 1301 márciusában szegődik el egy *Lubenus* nevű ifjú 12 évre. Ebben a szerződésben a szokásos tartalmakon kívül (mint az inas ellátására, az eszközökre vonatkozó részek) megjelenik egy kezes (*Bratota de Radoma*), aki a fiú szökése esetén visszaviszi őt a mesterhez, ha pedig lopás gyanújába keveredne és bebizonyosodik, hogy az ifjú károsította meg a mestert, akkor a kezes a saját vagyonából fogja kártéríteni a mestert.²⁵

Az 1300. január 8-án lejegyzett szerződésben, amelyben egy személy elszegődik 3 évre *Jancus de Volpicella* cipőkészítőhöz, a szokásos tartalmakon kívül részletesen felsorolják az eszközöket, amelyeket a tanulóidő letelte után kap meg az ifjú a raguzai hagyományoknak megfelelően. Az ifjú kap kalapácsot, kötelet, kaptafát, cipészarat, harapófogót.²⁶

Ingatlan (földterület, ház) adás-vétele

Raguza városának területein (a városfalon kívül és a szigeteken is, lásd a térképet) szőlő- és olajfa ültetvények terültek el, mert a vidék nem volt alkalmas gabonatermesztésre. A XIV. században Raguz a fontos központjává válik a szőlő- és bortermelesnek és a borexportnak is.²⁷ A városi tulajdonú földeken kívül az ingatlanok magánszemélyek és egyházak birtokában voltak. A földterületek, szőlők különböző nagyságúak és minőségűek lehetnek, amit a különböző vételárak tükröznek. A cipőkészítők is rendelkeztek szőlővel, földdel, valószínűleg saját fogyasztásra termeltek. A földterület nagyságát a *soldus* mértékegységben határozták meg, 1 *soldus* kb. 167,7 m² volt.²⁸ Az alábbiakban bemutatott szerződések közül az elsőben is felbukkan, de sajnos a földterület pontos nagyságának a meghatározása nem jelenik meg minden szerződésben.

A raguzai szabályozás szerint ingatlaneladás esetén, ha az árról már megegyeztek, de még mielőtt az eladás végbemenne és a pénz gazdát cserélne, az eladás tényét nyilvánosan

ki kellett hirdetni a városban. Azután az összeget 3 hónapra letétbe tették, ugyanis ezen az időtartalon belül bárki felléphetett valamilyen igényrel az ingatlannal kapcsolatban. Ha bizonyítani tudta igényét, akkor az eltett pénzből kárpóolták. A 3 hónap letelte után a pénz az eladót illette meg.²⁹

1300 májusában *Polubeç* nevű cipőkészítő 2 és egy negyed soldus (kb. 378 m²) földjét, amely a Raguzához tartozó *Brenum* (ma Župa Dubrovačka, lásd térkép) nevű területen helyezkedett el, eladta 21 iperperért *Dobercus Basilecus*-nak. Ebben az esetben nem jelentkezett igénylő a földre.³⁰

1297. május 6-án a város közszolgája kihirdette, hogy *Marinus de Ugrinus* eladta *Plesa* cipőkészítőnek a szőlőjét annak minden tartozékával 125 iperperért. Marinus átvett Plesától 60 iperpert, és kölcsönösen megegyeztek, hogy a maradék összeget, 30 iperpert Plesának 3 hónap eltelté után kell kifizetnie, a további 35 iperpert pedig egy év múlva. (Ebben az esetben 60 iperper került letétbe 3 hónapra.) A két fél arról is megegyezett, hogy a területet Marinusnak Szt. Mihály napjáig művelnie kell, és az eladás évében termett gyümölcsöt egyenlően fogják elosztani, majd Marinus a neki jutó részt nyomban 5 iperperért eladta Plesának.³¹ A kihirdetés után két nappal egy raguzai ember egy jegyzői irattal jelent meg, amellyel bizonyította, hogy Marinus szőlőültetvényéről neki jár 121 *quinqua* bor, amely követelése végül teljesült, a kancellári bejegyzés szerint.³²

Marinus de Ugrinus 1301-ben is ingatlant adott el: szőlőültetvényt és egy földterületet annak tartozékaival 25 iperperért *Çibranus* cipőkészítőnek. Ekkor a kihirdetés után nem lépett fel igénylő.³³

A már említett *Plesa* nevű cipőkészítő 1301-ben egy fél házat vett a városban 16 iperperért, és a vásárlás tényét a város közszolgája nyilvános helyen kihirdette.³⁴ Valószínűleg műhelynek, vagy elárusítóhelynek akarta felhasználni a cipőkészítő a fél házat.

A ma is látható városfalak legkorábbi részei a XIV. század elején épültek, azonban korábban is körülvette kőből és fából erősített védőfal a várost, amely a X. században három, a XIV. századra már hat városrészből állt a folyamatos beköltözések miatt.³⁵ A Statutum előírta többek között az utcák szélességét (amelyek észak-déli, kelet-nyugati irányban húzódtak), a lépcsők építését, az ablakok és az erkélyek elhelyezkedését (nem lehettek a szomszéd ablakaival, erkélyeivel pontosan szemben), továbbá a latrinák kialakítását is szabályozta, amely nem lehetett az ajtó, az ablak, vagy a konyha közelében.³⁶

A jogkönyv szerint, ha valaki a szomszédjával közös falat akarta megerősíteni, megjavítani, akkor a szomszédnak is hozzá kellett járulnia anyagilag a munkálatokhoz. Ez tükröződik *Plesa* cipőkészítő és *Nicola de Draga* megegyezésében is: *Plesa* 11 iperpert adott a tenger felé néző, házaik közötti közös fal megjavítására a szomszédjának.³⁷

Pénzügyletek: kölcsön, zálog

A kölcsön- és zálogszerződések mindig tartalmazták a két fél nevét, az összeget és a visszafizetés dátumát, illetve a zálogba adandó tárgyat, valamint az időhatár túllépése miatti büntetést.

Plesa cipőkészítő 1300. április 27-én kelt szerződésben megígérte, hogy 4 hónapon belül visszafizeti a kölcsönkért 42 iperpert *Blasius Bossa de Brayça*-nak.³⁸

1299. július 21-én *Franciscus* cipőkészítő zálogba adta fából készült házának felét, amely az egyház területén helyezkedett el, *Radostus*-nak 15 iperperért. Az összeget Szt. Mihály

napjáig kellett visszafizetnie Franciscusnak, ellenkező esetben Radostus addig használhatja a fél házat, ameddig a cipőkészítő ki nem fizeti az összeget. Ekkor Radostusnak 5 grossót kellene adnia a bérleti díjra évente Franciscusnak.³⁹

Ragusa városában a területek nagy része magántulajdonban vagy az egyház tulajdonában volt. A korábbi évszázadokban letelepedett családok felosztották maguk között a város területeit a falakon belül, az újonnan érkezőknek pedig bérbe adták azokat, vállalva a részükről, hogy faházat építenek az adott területen.⁴⁰ Valószínűleg a bérleti díj is változó volt. Franciscus cipőkészítő is bérelte a faházat az egyháztól, amelyhez, mint időszakos bérlő, Radostus is hozzájárulna az említett 5 grossóval, ha késne a cipőkészítő a zálog kiváltásával.

Martinus, Pervoa fia, cipőkészítő 1299. július 22-én adta zálogba fél faházat, amely *Georgius de Gleda* földjén állt, 20 iperperért *Marinus de Poverscus*-nak. A zálogot Szt. Mihály napjáig kellett visszaváltania. A megegyezés szerint Marinusnak 1 iperper kellene fizetnie a bérleti díjba évente a cipőkészítőnek.⁴¹

Végrendelet

A városi jogkönyv szabályozása alapján két alkalmas tanú előtt kellett végrendekezni, ha azonban nem volt jelen két tanú, akkor nem tekintették érvényesnek a végrendeletet. A tanúknak az ő jelenlétükben végrendekező halála után 30 napon belül meg kellett jelenniük a bírák és a jegyző előtt, ahol tanúságot kellett tenniük a halott rendelkezéseiről, amelyet a jegyző írásba foglalt. Nem tehetett tanúságot az, aki a végrendeletben érintett volt.⁴²

Több végrendelet is fennmaradt a cipőkészítők vonatkozásában, az alábbiakban kettőt mutatnék be, amelyek a legtöbb információt tartalmazzák a készítettetőjük életével kapcsolatban.

Druche cipőkészítő 1297. augusztus 24-én a Statutumban foglaltak alapján lejegyzett végrendelete tartalmazza, hogy *Druche* cipőkészítő egykor a felesége hozományaként 11 iperper kapott (férje halálakor a raguzai nő szabadon rendelkezhetett a hozományával),⁴³ továbbá tartozik négy személynek összesen 20 iperperrel és 35 grossóval. A felesége számára egy szolgát adományozott. *Marinus* papnak 6 grossót hagyott, a *fraternitas*-nak (vallási és szakmai közösség) szintén 6 grossót. *Druche* cipőkészítőnek a halálakor többek között 4 pár lábvért, 12 pár cipő, 11 lóbőr, 2 marhabőr, 1 kikészített bőr, 30 kaptafa, 1 tollpárna, 1 fél ház, 1 rézüst és lánc volt a tulajdonában. 3 kikészített marhabőre *Pasqua Pecurarius*-nál és fiánál, *Junius*-nál volt. A cipőkészítőnek 5 adósa összesen 1 iperperrel, 11 grossóval és 14 *miliarensis*szel tartozott.⁴⁴

A raguzai jogkönyv rendelkezései alapján 1299. augusztus 5-én leírt *Bratoslaus* cipőkészítő végrendelete szerint felesége hozománya révén 108 iperper értéket kapott, amely között arany, ház és öltözet is volt, és amelyet a cipőkészítő javaiból meg kell kapnia. A cipőkészítő rendelkezése szerint a tengernél levő 68 állatbőrét, 3 marhabőrt, egy fél házat a tenger mellett, továbbá egy házat *Georgius de Gleda* feleségének a területén el kell adni, amelyből felesége hozománya legyen kifizetve. Két adósa 25 grossóval tartozott a cipőkészítőnek, aki viszont 8 grossóval volt adósa egy személynek. *Bratoslaus* 18 grossót hagyott a cipőkészítő *fraternitas*ának.⁴⁵

Az évszázadok során megőrződött források nemcsak a cipőkészítők ügyeibe és mindennapjaiba nyújtanak bepillantást, hanem lehetőséget adnak más kézműves szakmák tanulmányozására, összehasonlítására is az adott korszakon belül és a XIV. század vonatkozásában a kiadott és kiadatlan dokumentumok révén.

JEGYZETEK

- ¹ A MÖB kutatói ösztöndíja (2005) révén Dubrovnikban gyűjtött anyag egy részére támaszkodva készülhetett el ez a munka.
- ² LUČIĆ, J. (1979): *Obrti i usluge u Dubrovniku do početka XIV. Stoljeća*. Zagreb, Institut za hrvatsku povijest. (Továbbiakban LUČIĆ 1979) 98., 164–165.
- ³ Op. cit. 91., 98.
- ⁴ *Liber statutorum civitatis Ragusii compositus anno 1272*. ed. BOGIŠIĆ, V. – JIREČEK, C. JAZU. Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium 9. Zagreb, 1904. (Továbbiakban Statutum) A városi joggyűjtemény, jogkönyv (*Statutum*) 1272-ben kerül lejegyzésre, és 1358-ig folyamatosan bővítik.
- ⁵ LUČIĆ 1979, 98.
- ⁶ Ibidem
- ⁷ *Notae et acta Cancellariae Ragusinae*. ed. LUČIĆ, J. JAZU. Monumenta historica Ragusina, 4. vol. (Izvori za hrvatsku povijest 6.) Zagreb, 1993. (A továbbiakban: *Notae et acta Cancellariae* 4.) 49.
- ⁸ Ezüstpénz.
- ⁹ *Notae et acta Cancellariae Ragusinae*, ed. LUČIĆ, J. JAZU. Monumenta historica Ragusina, 3. vol. (Izvori za hrvatsku povijest 6.) Zagreb, 1988. (A továbbiakban: *Notae et acta Cancellariae* 3.) 210–211.
- ¹⁰ *Notae et acta Cancellariae* 3. 210–211. Statutum VIII. könyv 38. fejezet.
- ¹¹ Az iperper ezüstpénz volt, Raguzában a velencei aranydukátot használták aranypénzként, 3 iperper ért 1 velencei aranydukátot, 1 iperperért 12 grossót adtak. / HARRIS, R. (2003): *Dubrovnik: A history*. Saqi, London. (Továbbiakban HARRIS 2003) 173. Az 1270-es években Raguzában egy felnőtt éves költsége 12 iperper volt, a következő évtizedben egy téhénhez 6 iperperért lehetett hozzájutni, ugyanebben az időszakban egy férfi rabszolga ára 9–11 iperper között mozgott. / MOSHER STUARD, S. (1992): *A State of Deference: Ragusa/Dubrovnik in the Medieval Centuries*. Philadelphia. 127–128. 157.
- ¹² *Notae et acta Cancellariae* 3. 138.
- ¹³ Statutum V. könyv 3. fejezet. Ha valaki karddal úgy sebzett meg egy másik személyt, hogy annak a vére is kiserkent, akkor 25 iperpert kellett fizetnie, de ha a sértett arcát érte a vágás, vagy egyik végtagját vesztette el a kard ütése nyomán, akkor 50 iperper büntetésre ítélte a jogkönyv a bántalmazót. (Ibidem)
- ¹⁴ LUČIĆ 1979, 98.; Statutum VI. könyv 55. fejezet.
- ¹⁵ LUČIĆ 1979, 98.
- ¹⁶ LUČIĆ 1979, 94.
- ¹⁷ *Notae et acta Cancellariae* 3. p. 183–184.
- ¹⁸ RAVANČIĆ, G. (1997): „*Tavern life in late medieval Dubrovnik evidence from the records of Criminal Justice*”. Thesis, ELTE-CEU Medieval Library. Budapest. 17. 43–44.
- ¹⁹ *Notae et acta Cancellariae* 3. 182–183.
- ²⁰ Statutum V. könyv 3. 4. fejezet
- ²¹ Statutum III. könyv 17. 21. 22. fejezet.
- ²² LUČIĆ 1979, 99.
- ²³ LUČIĆ 1979, 98.
- ²⁴ *Notae et acta Cancellariae Ragusinae*, ed. ČREMOŠNIK, G. JAZU. Monumenta historica Ragusina, 1. vol. Zagreb, 1951. XII–XIII. 196–197.
- ²⁵ *Notae et acta Cancellariae* 4. p. 114–115.
- ²⁶ *Notae et acta Cancellariae* 4. p. 15. 46–47.; LUČIĆ 1979, p. 99.
- ²⁷ HARRIS 2003, 183.
- ²⁸ KOSTRENCIĆ, M. red. (1969–1976): *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae*. Tomus VI.

- Zagreb, Editio Academiae. 1099.; HARRIS 2003, 2. melléklet.
- ²⁹ Statutum V. könyv. 35. fejezet.
- ³⁰ Notae et acta Cancellariae 3. p. 70–71. A földet északnyugatról az úttal, keletről és a tenger felől is Johannes orvos szőlőjével volt határos. (Ibidem)
- ³¹ Op. cit. 278. A szőlőbirtokot keletről Ragusa városának területei, nyugatról *Dominicus Balbus* cipőkészítő, délről a Szt. Mihály egyház földjei határolták, északon pedig a hegyig húzódott. A város mögött a *Sergius*-hegy (Srd-hegy) húzódott, húzódik ma is. (Lásd a térképet.)
- ³² Ibidem. A *quinquum* a folyadékok mértékegysége volt, a *quinquum parvum* kb. 19 liter, a *quinquum grossum* kb. 22 liter volt. (HARRIS 2003, 2. melléklet)
- ³³ Notae et acta Cancellariae 4. 135. A szőlő és a föld a domonkos szerzetesek házán túl feküdt, keletről *Marcus de Mence* feleségének, nyugatról *Blasius Susella*, délről *Valius de Čauarneco* földjével volt határos, északi részénél a Srd-hegy húzódott (lásd térkép). (Ibidem) A domonkosok 1225-ben telepedtek le Ragusa területén, házuk a Szt. Jakab templom környékén volt. 1306-ban készült el az új templomuk, immár a városfalon belül, 1345-ben pedig a kolostorépület. /CARTER, F. W. (1972): *Dubrovnik (Ragusa), A Classic City-State*. London–New York, Seminar Press. 123.
- ³⁴ Notae et acta Cancellariae 4. p. 131.
- ³⁵ KREKIĆ, B. (1972): *Dubrovnik in the 14th and 15th centuries: A City between East and West*. Norman, University of Oklahoma Press. 70–71.
- ³⁶ Statutum III. könyv 42. fejezet. V. könyv 2–4. 6. fejezet.
- ³⁷ Statutum. V. könyv 8. bekezdés. ; Notae et acta Cancellariae 4. 101.
- ³⁸ Notae et acta Cancellariae 4. 191.
- ³⁹ Op. cit. p. 22–23.
- ⁴⁰ Op. cit. p. 16.
- ⁴¹ Notae et acta Cancellariae 4. 23.
- ⁴² Statutum III. könyv 41. fejezet.
- ⁴³ Minden nő férjhezmenetelekor hozományt kapott, vagyis a „*dos*-t (a hozomány és az örökség lánynegyedének együttesét), amelyet a férj ellenőrzött és kezelte. (MOSHER STUARD 1992, 100.; Statutum IV. könyv 7. fejezet.)
- ⁴⁴ Notae et acta Cancellariae 4. 310. A milliarenis rézpénz volt, 40 milliarenis ért 1 iperpert. (Statutum 605; HARRIS 2003, 2. melléklet.)
- ⁴⁵ Notae et acta Cancellariae 4. p. 344.